

Załącznik nr 3. Autoreferat w języku polskim

1. Imię i nazwisko

Piotr Jakub Fereński
Zakład Globalizacji i Komunikacji
Instytut Kulturoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe

2003 - magister kulturoznawstwa, *Kulturowe uwarunkowania wiedzy o kulturze*, Instytut Kulturoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, promotor: dr hab. Adam Nobis, recenzent: prof. dr hab. Leszek Koczanowicz;

2009 - doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, *Relatywizm kulturowy w myśli Franza Boasa. Kwestia biologii i rasy w amerykańskiej antropologii końca XIX i pierwszych dekad XX wieku*, Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, promotor: prof. Adam Nobis, recenzenci: prof. dr hab. Jaromir Piotr Jeszke, dr hab. Stefan Bednarek;

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

od **1 listopada 2003** roku starszy technik w Instytucie Kulturoznawstwa UWr;
od **1 października 2010** roku adiunkt w Instytucie Kulturoznawstwa UWr.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.):

a) **monografia**: Piotr Jakub Fereński, *Materie kultury. Heteronomie życia mieszkańców współczesnych miast*, WN Katedra, Gdańsk 2018

recenzent wydawniczy: prof. dr hab. Leszek Koczanowicz

b) **omówienie celu naukowego** ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

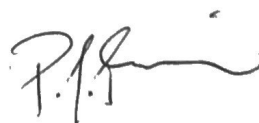
Rozprawa *Materie kultury. Heteronomie życia mieszkańców współczesnych miast* z jednej strony wpisuje się w nurt badań nad teorią i historią kultury, z drugiej zaś mieści się w obszarze kulturoznawczych studiów miejskich i *visual studies*. Jest też niewątpliwie pracą z zakresu historii idei. Opisuję w niej relacje (zależności) zachodzące pomiędzy życiem miasta i jego mieszkańców a rozwojem cywilizacyjnym, uwarunkowaniami ekonomicznymi, stosunkami władzy, a przede wszystkim sferą kultury – dla przedstawicieli przynajmniej części nauk humanistycznych będącą zasadniczą heteronomią ludzkiego bytu. Wychodząc od zagadnień teoretycznych i metodologicznych przedstawiam oryginalną kulturoznawczą perspektywę, dla której podstawę znajduję w zorientowanej na wartości koncepcji kultury Stanisława Pietraszki. Idee twórcy pierwszego w Polsce kierunku akademickiego o nazwie „kulturoznawstwo”, konfrontuję z odmiennymi sposobami myślenia o kulturze, jakie prezentowali między innymi Henri Lefebvre i Pierre-Félix Bourdieu. Następnie ukazuję szerokie spektrum problemów związanych z kulturowym wymiarem funkcjonowania miasta, proponując specyficzny sposób czytania nakładających się na siebie w przestrzeni miejskiej wartości, znaczeń, sensów – tj. staram się zaprezentować strategie, za pomocą których interpretować można zawarte w niej przekazy czy kody. Z konieczności interesuje mnie zarówno to co historyczne, jak i to co współczesne; to co materialne i bezpośrednio obserwowalne, jak i to co niewidzialne, ukryte, a co zarazem może być fundamentalne dla rozumienia sposobów myślenia i zachowania człowieka. Jednocześnie uwzględniam determinanty geograficzne (w tym zasoby naturalne), cywilizacyjne (w tym materialne), ekonomiczne (w ramach to których materialność przekształca się w kapitał) oraz relacje władzy (wiążące zasoby trwałe z ideologią i kontrolą). Jak jednak sugeruję, najistotniejszą materią, z której utkana jest osnowa ludzkiego życia, okazać mogą się wartości (etyczne, estetyczne, artystyczne, społeczne etc.). Fakt ten szczególnie wyraźnie zdaje się demonstrować w przypadku wielkich projektów nowoczesności – niekiedy niestety katastrofalnych w skutkach.

Interesuje mnie stosunek mieszkańców miast do przeszłości, zagadnienia związane z pamięcią i tożsamością indywidualną oraz zbiorową, jak również wyobrażenia dotyczące przyszłości. Ważniejsze od wizji samych metropolii, rysują się więc wizje budujących je wspólnot. Stale odnoszę się przy tym do sztuk wizualnych, literatury, polityki czy narracji historycznych manifestujących się w przestrzeni publicznej. Poszukując odpowiedzi na

pytania o kulturowy sens nowoczesności, dla której życie miejskie jest podstawowym tworzywem, rozważam kwestie związane z rolą architektury, ideologii, religii, postaw czy przekonań, a także ze znaczeniem przeobrażeń społeczno-ekonomicznych, w tym również dwudziestowiecznych i współczesnych procesów i zjawisk o zasięgu globalnym. Wszystko to próbuję zilustrować przykładami pochodzącymi z różnych miast, w tym w szczególności z Wrocławia, Wiednia, Brasílii, Limy, Detroit, Petersburga, Moskwy, Nowokuźniecka i Kemerowa.

W badaniach nad kulturą pojęcie „materii” nie sprowadza się jedynie do przedmiotów istniejących fizycznie i poznawalnych zmysłowo (definicje z obszaru fizyki pozostają tu osobną sprawą), ale również do innych, nieobserwowalnych w sposób bezpośredni, elementów obiektywnie istniejącej rzeczywistości (tj. niezależnych od świadomości). Jednym z takich „idealnych” bytów miałyby być wartości. Kwestia ta stanowi zasadniczy temat *Wprowadzenia* do omawianej pracy. Rozpaczynam je od ukazania poglądów H. Lefebvre’a dotyczących kultury, z którymi to następnie zderzam idee zawarte we wspomnianej aksjocentrycznej koncepcji Stanisława Pietraszki. Lefebvre prezentuje wizję dialektyki życia codziennego opartej na ścieraniu się iluzji i prawdy, władzy i niemocy oraz tego, co poddane kontroli i tego, co sytuuje się poza nią. Jego zdaniem w systemie kapitalistycznym codzienne praktyki stają się całkowicie podporządkowane logice zysku i przekształcone w strefę czystej konsumpcji. Francuski filozof nie poprzestaje jednak na opisanu kondycji ludzkiej w dobie kapitalizmu. Dąży on do przedstawienia potencjału emancypacyjnego człowieka, który możliwy jest do zrealizowania za sprawą przekształceń w obrębie świadomości. Bazujący na oświeceniowym projekcie wolnościowym koncept Lefebvre’a, obudowany jest krytyczną analizą dawnych i obecnych struktur utowarowienia, konsumpcji, alienacji, biurokratyzacji. Prowadzić ma on ostatecznie do stworzenia nowego, innego obywatela. Jest jednak zarazem pracą/działaniem ukierunkowanym na demistyfikację i samowiedzę. Ukazując konsekwencje, jakie w zakresie kultury przyniosła idealistyczna teoria poznania (zastępująca ontologię i powodująca zanikanie obiektu w „myśli burżuazyjnej”), zwraca on uwagę na to, iż owa kapitalistyczna kultura nie potrafi sama siebie przekroczyć. Pozostaje niemal całkowicie zamknięta, cechuje ją deficyt siły krytycznej. Lefebvre, wraz z Norbertem Gutermanem, uważają, że stoi ona przy tym na straży struktury społecznej i porządku władzy. W przekonaniu Francuzów każda grupa społeczna posiada właściwy sobie rodzaj ekspresji, nie tylko satysfakcjonujący jej przedstawicieli, ale też utwierdzający ich we własnej tożsamości. Kultura kapitalizmu jest zarazem swego rodzaju pułapką – wystawiając wszystko na sprzedaż, proponuje gotowe, usankcjonowane sposoby ucieczki. Ideologie (wierzenia,

przekonania, upodobania) oferują niezliczone sposoby na wydostanie się z klasowo ustrukturyzowanego świata bez jego opuszczania. Możliwe jest to za sprawą organizujących wszystko wartości, które są głównym „narzędziem” służącym mistyfikacji. Dla Lefebvre’a współczesna kultura porzuca ideę prawdy i ogólnej mądrości, skupiając się na będących „przed i ponad życiem” wartościach – z których to każda jest odpowiednio usytuowana i uwydatniona. By dowiedzieć się czym jest realne życie jako całość, potrzebna jest rewolucyjna kultura zrywająca z „burżuazyjnym” porządkiem wartości.

Z kolei w „nie-materialistycznej” koncepcji jednego z założycieli polskiego kulturoznawstwa, Stanisława Pietraszki, ustalenie jakichkolwiek prawidłowości kryjących się za bezpośrednio obserwowalną rzeczywistością, tj. zrozumienie czynników sprawczych ludzkich zachowań, możliwe jest tylko pod warunkiem powiązania kultury ze sferą aksjotyczną. We wszelkich zjawiskach i procesach o charakterze kulturowym widzi on przejawy porządku opartego na wartościach. Życie człowieka, w tym jego cele i dążenia, zależne są od rozmaitych czynników, wśród których wymienia Pietraszko biologiczne, cywilizacyjne, społeczne oraz właśnie kulturowe. Te ostatnie stanowią przestrzeń uobecniania się wartości. Kultura jest zatem częścią ustrukturyzowanego ontologicznie ludzkiego uniwersum, ale jednocześnie jawi się jako swoisty, odrębny sposób bycia – pozostaje względnie autonomiczna w stosunku do reszty składowych świata człowieka. Tu pojawia się też kluczowa kategoria heteronomii, związana ze stosunkami wewnętrznymi i zewnętrznymi kultury. Autonomia i heteronomia występują zawsze razem, nie ma jednej bez drugiej, zaś stwierdzenie autonomiczności czegoś jest równoznaczne z uznaniem heteronomiczności, twierdzi polski uczyony, powołując się przy tym na Edgara Morina. Jak przekonuje Pietraszko, kultura, choć istnieje w ludzkich działaniach i wytworach, to jest czymś od człowieka oddzielnym. Stanowi ona dla niego jedną z podstawowych heteronomii. Podkreślić jednak przy tym trzeba, że dla wrocławskiego kulturoznawcy relacja ta funkcjonuje na zasadzie wzajemności (i tak człowiek może np. instrumentalizować kulturę).

W dalszej części *Wprowadzenia* pytam o to, czy charakteryzowana tu kulturoznawcza koncepcja nie sytuuje wartości ponad życiem (rozmywając wartość jego samego) i czy nie tkwi przez to – jak przestrzega Lefebvre – w „idealistycznej” ideologii oraz czy nie legitymizuje świata mistyfikacji, a co za tym idzie, nie utożsamia przypadkiem całości kultury z jej formami „elitarnymi” czyli z tzw. kulturą wysoką. W celu zbadania tego problemu posiłkuję się powiązаныmi ze sobą koncepcjami kultury i sztuki José Ortegi y Gassetta oraz Pierre’a Bourdieu.

Pojawiające się w ich pismach zagadnienie relacji zachodzących pomiędzy sądami estetycznymi i etycznymi a podziałami klasowymi, prowadzi mnie z kolei do pytań o związki porządku kulturowego z cywilizacyjnymi, ekonomicznymi i politycznymi uwarunkowaniami nowoczesności, które to omawiam na przykładzie organizacji przestrzeni miejskiej. Tytułowe materie łączą się zatem z jednej strony z kwestią sposobu istnienia kultury i jej znaczenia w ramach ludzkiego uniwersum, z drugiej zaś z możliwościami i ograniczeniami jakie stawiają przed człowiekiem pozostałe heteronomie jego życia. Heteronomie te, co warto podkreślić, w stosunku wzajemności obejmują zarazem również porządek kulturowy. W siedmiu paragrafach *Części I* śledzę więc zależności, powiązania, napięcia między kulturą a innymi zmiennymi określającymi czy warunkującymi życie mieszkańców współczesnych miast. Analizy te służą tyleż zbudowaniu oryginalnej perspektywy teoretycznej, co zaprezentowaniu spektrum związanych z nią propozycji metodologicznych. Miasto jest w tej perspektywie złożonym, wielowarstwowym obiektem odzwierciedlającym i re-produkującym w swym wymiarze strukturalnym, materialnym i wizualnym systemy wartości, przekonania, postawy, wzorce zachowań i style życia cechujące określone formacje kulturowe. Przedmiotem analiz są wówczas strategie i sposoby organizowania świata otaczającego mieszkańców, manifestujące się w rozmaitych elementach komunikacji tekstowej i obrazowej. Wyznaczają one podziały przestrzeni bądź też ją hierarchicznie porządkują (np. często wedle globalnie dominujących trendów). Nakładają się tu na siebie kwestie estetyczne, etyczne, religijne, etniczne, społeczne, polityczne, ekonomiczne. Chodzi również o różnego rodzaju odniesienia do przeszłości, fizyczne korelaty pamięci zbiorowej, aktualne narracje tożsamościowe oraz wyobrażenia dotyczące przyszłości wspólnoty.

W ten sposób prowadzone przeze mnie badania podstawowe przyczyniają się do rozwoju wiedzy na temat związków literatury, sztuki, architektury (ale też towarzyszących im stosunków władzy i własności) jako sfer produkcji kulturowej z warunkami i sposobami życia, tj. działaniami i myśleniem mieszkańców. Różnorodność przestrzeni odzwierciedla ich dawne oraz współczesne wizje i dążenia. Ścieranie się ze sobą różnych elementów miejskiego imaginariu kształtowało aktualny wygląd i charakter metropolii. W *Części II* staram się zilustrować te procesy na przykładzie miast Europy Środkowej, Rosji (wraz z jej syberyjskimi obszarami), Ameryki Południowej oraz Północnej. W poszukiwaniu kulturowego sensu nowoczesności zwracam się przede wszystkim w stronę modernizmu, i to jego globalne dzieje prowadzą mnie od Wrocławia do Limy, od Detroit do Kemerowa.

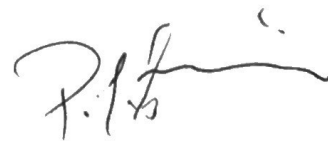

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych

Na mój dorobek składa się łącznie 107 publikacji. Wśród nich znajdują się 3 monografie; 14 tomów zbiorowych pod moją współredakcją; 25 rozdziałów i artykułów w monografiach; 35 publikacji w czasopiśmie recenzowanych (m. in. w „Kontekstach. Polskiej Sztuce Ludowej”, „ΠΡΑΞΗΜΑ. Journal of Visual Semiotics”, „Przeglądzie Kulturoznawczym”, „Kulturze Współczesnej”, „Pracach Kulturoznawczych”, „Dialogu”, „Kulturze - Historii - Globalizacji”), oraz około 30 tekstów w czasopiśmie nierecenzowanych. Ponadto wykonałem blisko 200 opinii eksperckich i 44 recenzje dla Narodowego Centrum Nauki, 12 opinii o projektach badawczych dla Economic and Social Research Council (UK). Oceniałem też wnioski w ramach programów HERA czy NPRH, a także dla Narodowego Centrum Kultury.

Uczestniczyłem w 9 projektach badawczych (w tym 3 międzynarodowych). Kierowałem 4 projektami badawczymi, w tym 2 we współpracy z naukowcami z ośrodków zagranicznych (projekty wieloletnie – Rosja, Ukraina). Wygłosiłem referaty na ponad 30 konferencjach naukowych, brałem aktywny udział w licznych seminariach, panelach, dyskusjach. Byłem organizatorem i współorganizatorem około 20 konferencji i seminariów naukowych (we współpracy z podmiotami krajowymi i zagranicznymi). Wygłaszałem wykłady otwarte w instytucjach kultury w Polsce i zagranicą (m. in. podczas pobytu na stypendium we Lwowie ufundowanym przez tamtejsze Centrum Historii Miejskiej Europy Środkowo-Wschodniej). Współpracowałem naukowo z wrocławskim Instytutem Rozwoju Terytorialnego. Na zlecenie Urzędu Miejskiego we Wrocławiu i Fundacji Dom Pokoju prowadziłem badania nad potrzebami kulturowymi i edukacyjnymi Romów rumuńskich. Pracuję w 2 kolegiach redakcyjnych – w jednym polskim („Kultura-Historia-Globalizacja”) i jednym zagranicznym („ΠΡΑΞΗΜΑ. Journal of Visual Semiotics”). Należę do Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego.

Jestem autorem programów dwóch specjalności prowadzonych na kierunku Kulturoznawstwo („Kultura i media”, „Studia miejskie”). Jako promotor pomocniczy uczestniczyłem w zakończonym obroną (grudzień 2018) przewodzie doktorskim Aleksandry Janus, wypromowałem 3 magistrów, 2 licencjatów. Koordynowałem projekt „Synergia dla przyszłości. Międzysektorowa współpraca pracodawców i Uniwersytetu Wrocławskiego dla zwiększenia szans absolwentów kierunków humanistycznych na rynku pracy”

współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Pięciokrotnie organizowałem imprezę promującą studia humanistyczne – „Noc Humanistów”. Poza Uniwersytetem Wrocławskim wykładam również w Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu. Byłem kuratorem kilku wystaw artystycznych. Kieruję „Akademią Miejską” organizowaną przez Strefę Kultury Wrocław i Instytut Kulturoznawstwa UWr. W ramach takich projektów jak „Kto Widział... Modernizm?” prowadziłem warsztaty dla dzieci.

5.1 Badania prowadzone przed obroną rozprawy doktorskiej

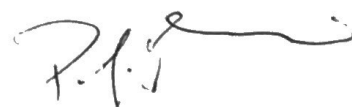
Przedłożona przeze mnie w 2003 roku praca magisterska *Kulturowe uwarunkowania wiedzy o kulturze*, dotyczyła teorii nauki i filozofii języka. Jej promotorem był dr hab. Adam Nobis. Fragmenty rozprawy wykorzystane zostały w kilku artykułach naukowych, między innymi w tekście *Problemy z przekładem a rozumienie* (w: *Sztuka interpretacji*, red. B. Czajkowski, Wrocław 2006) czy też w *Kłopoty z językiem. Relatywizm w dwudziestowiecznej filozofii nauki* (w: *Nauka i społeczeństwo w stulecie szczególnej teorii względności Alberta Einsteina*, red. B. Płonka-Syroka, Warszawa 2006). Z tą problematyką wiązały się również artykuły *Problematyka perspektywy historycznej w naukach humanistycznych w metodologicznych rozważaniach Jurija Łotmana* (w: *Efekt motyla: humaniści wobec teorii chaosu*, red. K. Bakula i D. Heck, Wrocław 2006) oraz *Współczesne oblicza różnic kulturowych* („Kultura - Historia – Globalizacja”, 2007, nr 1). Ten ostatni był zarazem efektem podjętych wraz z dr. hab. Adamem Nobisem i dr. hab. Piotrem Badyną prac nad rozwojem pisma naukowego „Kultura – Historia – Globalizacja” i związanego z nim cyklu konferencji „Historia – Kultura – Globalizacja”. Tematyka periodyku, którego od roku 2007 jestem współredaktorem, obejmuje procesy i fenomeny ujmowane w kategoriach globalizacji, hybrydyzacji i kreolizacji. „K-H-G” stanowi forum prezentacji wyników badań, konfrontacji rozmaitych poglądów i koncepcji przedstawicieli kilku dyscyplin naukowych, w tym kulturoznawców, historyków, historyków sztuki, filozofów, antropologów, socjologów, ekonomistów, politologów, językoznawców, muzykologów, a także zwolenników podejścia interdyscyplinarnego. W międzyczasie rozpocząłem także stałą współpracę z czasopismem artystycznym „Format”. Do momentu obrony dysertacji doktorskiej opublikowałem w sumie kilkanaście artykułów naukowych oraz tekstów w wydawnictwach nierecenzowanych (w tym w katalogach artystycznych). Poza teorią i historią nauki oraz problematyką globalizacji,

zajmowałem się zjawiskami z obszaru sztuki, pisząc o fotografii, malarstwie i literaturze. We współpracy z wieloletnim dyrektorem Instytutu Kulturoznawstwa UWr, dr. hab. Stefanem Bednarkiem, rozwijałem studia nad pamięcią kulturową (czy zbiorową). Wcześniej prowadziłem też badania dotyczące poglądów obywateli polskich na temat Unii Europejskiej (2004-2005). Uczestniczyłem w takich projektach naukowych jak „Dolnośląskie miejsca pamięci” i „Kulturowe krajobrazy Europy Środkowej. Miasteczka na pograniczach”.

Brałem udział w kilkunastu konferencjach naukowych, krajowych i międzynarodowych, poświęconych historycznym i współczesnym zjawiskom społeczno-kulturowym (w tym wspomnianym już problemom z zakresu historii i filozofii nauki, antropologii kulturowej czy językoznawstwa). Sam również organizowałem konferencje i uczestniczyłem w edycji tomów pokonferencyjnych, współpracując także z autorami z zagranicy. Dokonywałem tłumaczeń tekstów naukowych z języka angielskiego. Wykonywałem prace administracyjne (między innymi związane z pozyskiwaniem funduszy na badania i publikacje naukowe) i techniczne (głównie w zakresie komputeryzacji i nowych technologii informacyjnych). Wielokrotnie pełniłem funkcje sekretarza Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej.

Z zainteresowaniami naukowym powiązana była dydaktyka. Prowadziłem zajęcia z Teorii kultury, Aksjologii, Historii myśli o kulturze, Filozofii współczesnej humanistyki, Filozofii kultury, Wstępu do kulturoznawstwa, Podstawy antropologii kulturowej, Kultury audiowizualnej, Multimediów w dyskursie naukowym, Technologii informacyjnych, Zagadnień uczestnictwa kulturalnego. Kierowałem też dwoma konwersatoriami specjalizacyjnymi: Obrazy Europy oraz Pamięć i miejsce. Dolny Śląsk – studium przypadku. Oczywiście w okresie obejmującym lata 2003 – 2009 przede wszystkim zajmowały mnie prace związane z przygotowaniem dysertacji doktorskiej. Jej tytuł brzmiał: *Relatywizm kulturowy w myśli Franza Boasa. Kwestia biologii i rasy w amerykańskiej antropologii końca XIX i pierwszych dekad XX wieku*. Celem analiz było ukazanie powodów pojawienia się relatywizmu w amerykańskiej antropologii kulturowej oraz prześledzenie dalszego rozwoju i oddziaływania owej doktryny (w pierwszej połowie XX stulecia). Przedmiotem dociekań uczyniłem zatem to, w jaki sposób kształtowała się relatywistyczna myśl naukowa i związane z nią postawy nie tylko etyczne, ale i polityczne. Oto jak pisał o książce wydanej na podstawie doktoratu, jej recenzent prof. dr hab. Dariusz Czaja: „Sytuuje się ona na przecięciu kilku dyscyplin: antropologii kulturowej, historiografii i socjologii wiedzy. Może najbliżej jej do dziedziny gatunkowo «nieczystej», określanej zwyczajowo jako historia idei. Autor nie tylko bowiem referuje podstawowe założenia relatywizmu kulturowego w amerykańskim

wydaniu, ale stara się przede wszystkim jak najwszechstronniej zrekonstruować źródła intelektualne, kulturowe, historyczne i biograficzne pojawienia się na scenie dwudziestowiecznej antropologii kulturowej relatywistycznej propozycji Franza Boasa, jej rozprzestrzeniania się na gruncie amerykańskim i nie tylko. Książka ta pokazuje dobitnie, że idee nie spadają z nieba, ale że mają one początki w jak najbardziej ziemskich przesłankach”.

Moim zadaniem było odnalezienie i analiza tych zjawisk społeczno-historycznych czy też kulturowych, które doprowadziły do uformowania się relatywistycznego stanowiska w boasowskiej antropologii. Poza wskazaniem owych czynników, istotne było również przybliżenie polskiemu czytelnikowi działalności organizacyjnej, dydaktycznej i publicznej badacza. Praca powstała w oparciu o bogate materiały źródłowe – listy, pamiętniki, pisma urzędowe, wywiady, artykuły prasowe, publikacje naukowe.

5.2 Badania kontynuowane po obronie pracy doktorskiej oraz nowe tematy badawcze

Po roku 2009 nadal pozostawałem zainteresowany badaniami z zakresu teorii i historii nauki, czego odzwierciedleniem były takie artykuły jak np. *Humanistyka jako kazuistyka* (w: *Nowy idiografizm?*, red. K. Łukasiewicz, „Prace Kulturoznawcze”, 2010, nr 11) czy też napisany wspólnie z Barbarą Kwaśny tekst *O (nie)niewinności pojęć: gentryfikacja w dyskursie o procesach globalnych i jej ideologiczne konteksty* („Kultura – Historia – Globalizacja”, 2013, nr 14), który to zarazem wpisywał się już eksploracje w obszarze studiów miejskich. Wcześniej, bowiem, jeszcze w 2008 roku, opublikowałem w „Kontekstach. Polskiej Sztuce Ludowej” pierwszy artykuł poświęcony problematyce miasta – *Osobliwości Wiednia: opowieść historyczno-antropologiczna* (w znacząco poszerzonej wersji znalazł się on jako jeden z paragrafów w *Materiach kultury*). Do opracowań poświęconych teorii kultury należał też esej *Między ziemią a niebem* („Konteksty. Polska Sztuka Ludowa”, 2014, nr 1). Kontynuowałem również analizy obejmujące zjawiska odznaczające się charakterem globalnym. Pytałem między innymi o to, kto uczestniczy we współczesnych procesach o zasięgu światowym – tj. jakie grupy i jednostki są „klientami” globalizacji – zwracając uwagę na fakt, iż doświadczenia związane z przepływem ludzi, towarów i usług nie muszą być z konieczności udziałem wszystkich. Refleksji poddawałem także znaczenie systemu kapitalistycznego i łączących się z nim relacji społecznych dla imaginarium i instrumentarium politycznego w krajach Zachodu (ogólniej o problematyce globalnej pisałem wraz z P. Badyną w tekście *Konferencja i pismo o globalizacji*, „Przegląd Kulturoznawczy”, 2010, nr

1). Do tematyki „światowości” nawiązywał również mój artykuł *Szerokość kadru* („Kultura – Historia – Globalizacja”, 2013, nr 14), w którym zastanawiałem się nad tym, jakie praktyki i instytucje związane z fotografią posiadają dziś wymiar globalny. Przy okazji starałem się ukazać to, w jaki sposób perspektywa globalna kształtuje tematykę i estetykę zdjęć.

Na przestrzeni kilku ostatnich lat teorii i historii fotografii, a także współczesnym zjawiskom w jej dziedzinie poświęciłem nie tylko wiele publikacji naukowych, ale i tekstów z zakresu krytyki sztuki. Były to eseje, szkice, omówienia, recenzje. Część prac badawczych skupiała się na relacji obrazów fotograficznych i przeszłości. W szczególności należy wymienić tu *Widoki* (w: *Nie tylko o pocztówkach: szkice dedykowane Profesorowi Pawłowi Banasiowi*, red. S. Bednarek i J. Jackowski, Warszawa; Wrocław 2011), *Rozmowy o fotografiach* („Przegląd Kulturoznawczy” 2012, część A), a także powiązane ze sobą teksty *Photography as a Means of Re-Presenting the Past: Caring for Memories* (w: *Discussing Modernity: A Dialogue with Martin Jay*, red. D. Koczanowicz, L. Koczanowicz, Amsterdam; New York 2013) i *Pamięć jako praktyka: fotografia i troska o wspomnienia* (w: „Prace Kulturoznawcze” pt. *Kultura jako cultura*, 2011, nr 12, red. K. Łukasiewicz i I. Topp). Problematyka związków wizualności i miejsc pamięci istotna była również w podsumowującym dwuletnie badania tomie *Śladami fotografii Augustyna Czyżowicza* (I. Topp, M. Barbaruk, P. J. Fereński, K. Konieczny, Wrocław 2011). Kategorie pamięci zbiorowej i mnemotopiki pojawiły się także w *Fikcyjnych mapach i świętych topografiach* („Konteksty. Polska Sztuka Ludowa”, 2015, nr 4).

Analizie relacji pomiędzy historią i obrazami – w tym także literackimi – służyły dwa studia opublikowane w „Kontekstach. Polsce Sztuce Ludowej”. W *Antropologii imperializmu* (2011, nr 4) zajmowałem się zjawiskami i procesami społeczno-kulturowymi zachodzącymi w krajach Europy Wschodniej w latach 40. i 50. XX wieku. Odwołując się do *Zniewolonego umysłu* Miłosz stara się zrozumieć i zilustrować sposoby myślenia i działania ludzi żyjących w rzeczywistości zdefiniowanej przez dyktatury i systemy totalitarne. Podobnie w wydanym 7 lat później artykule *Czego nie da się powiedzieć, to trzeba pokazać (albo rzecz o obrazach ciszy)*, nawiązując do jednego z interwencyjnych reportaży Kapuścińskiego, podejmowałem refleksję nad tym, co skrywają, ale też co mogą ujawniać słowa i obrazy. Pytałem o to, czy są one w stanie przełamać ciszę i „skrytość” otaczającą zbrodnie – bezgłos wytwarzany przez aparaty represji i zbrodnicze maszyny śmierci.

Do badań na kulturą wizualną, zaliczyć należy także dwa powiązane ze sobą tematycznie artykuły naukowe dotyczące sztuki – *Kantor i Małgorzata* („Konteksty. Polska Sztuka Ludowa”, 2015, nr 1-2) oraz pochodzący z 2009 roku *O zwierciadłach zwierciadła*,

czyli „Las Meninas” i jego rozmówcy („Tematy z Szewskiej”, 2009, nr 1). Szczególnie w drugim z wymienionych tekstów odnosiłem się polemicznie do słynnego eseju *Panny dworskie* M. Foucault. Do wywodów francuskiego historyka i zaproponowanego przez niego sposobu rozumienia kategorii heterotopii odwoływałem się również w *Myśleć przestrzeni/myśleć sztuką*, czyli w rozdziale książki *Dolny Śląsk w tworzeniu* (red. I. Topp, A. Saj, P. J. Fereński, Wrocław 2016) podsumowującej stworzony i przeprowadzony przeze mnie wraz z A. Sajem i I. Topp projekt artystyczno-naukowy „Silesia Art Biennale 2016”. Realizowany był w ramach działalności Ośrodka Kultury i Sztuki we Wrocławiu, środki pochodziły w budżetu Europejskiej Stolicy Kultury Wrocław 2016. Aktywności badawcze miały na celu ukazanie fenomenu kulturowego i historycznego, jakim stało się nagromadzenie na terenie Dolnego Śląska dużej ilości inicjatyw i praktyk z zakresu sztuki (z uwzględnieniem przedwojennych tradycji kolonii artystycznych).

Osobnym tematem, którym zajmowałem się na przestrzeni ostatnich pięciu lat była historia kulturoznawstwa jako kierunku kształcenia akademickiego i dyscypliny naukowej. W roku 2012, w związku czterdziestolecie utworzenia przez prof. S. Pietraszkę wrocławskiego ośrodka, opublikowałem książkę *Kierunek eksperymentalny: początki pierwszych w Polsce studiów kulturoznawczych* (Wrocław 2012). W roku 2014 zostałem kierownikiem grantu badawczego „Kulturoznawstwo polskie. Historia i dziedzictwo dyscypliny”. Był on realizowany w latach 2014 - 2018 na Wydziale Nauk Historycznych i Pedagogicznych Uniwersytetu Wrocławskiego (źródło finansowania: Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, umowa nr 0063/NPRH3/H11/82/2014). Efektem działań jedenastoosobowego zespołu badawczego, którego członkowie reprezentowali nie tylko różne krajowe ośrodki kulturoznawcze, ale także pokrewne dyscypliny takie jak antropologia kulturowa czy socjologia, stały się cztery publikacje: *Antologia tekstów polskiego kulturoznawstwa* (Gdańsk 2017), *Historia mówiona polskiego kulturoznawstwa* (Gdańsk 2017), *Przyszłość, przestrzeń, perspektywy* (Gdańsk 2018) *Leksykon polskiego kulturoznawstwa* (Gdańsk 2018). Celem projektu było opracowanie dziejów stworzonego w Polsce oryginalnego kierunku badań koncentrującego swe wysiłki poznawcze na sferze kultury. Zespół miał za zadanie zaprezentowanie i utrwalenie w pamięci naukowej owego istotnego dla polskiej humanistyki nurtu myślenia. Chodziło o ukazanie refleksji teoretycznej i badań empirycznych nad kulturą, przedstawienie zasłużonych na tym polu uczonych, charakterystykę wypracowanego przez nich aparatu pojęciowego oraz opisanie organizowanego od lat 70. ubiegłego wieku zaplecza instytucjonalnego. Wzięto przy tym pod uwagę również fakt, iż dyscyplina zorientowana była

na całokształt dorobku oraz dziedzictwa kulturalnego i wychodziła często poza formalne ramy nauki. Ważną kwestią było też zatem zarysowanie związków łączących reprezentantów kulturoznawstwa, nie tylko z przedstawicielami pokrewnych dyscyplin, ale też i z twórcami kultury.

Związane z badaniami miasta, ale jedynie w części znajdujące swe odzwierciedlenie w *Materiach kultury*, były projekty naukowe, konferencje i seminaria oraz kierowane przeze mnie wymiany studenckie, które to realizowałem we współpracy z partnerami z Ukrainy (z Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki) oraz z Rosji (Tomskiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego / Tomsk State Pedagogical University). Chodzi między innymi o takie programy, jak „Wizualne i audialne organizacje przestrzeni miejskiej. Lwów i jego Podzamcze” (celem było rozpoznanie wizualnego i audialnego wymiaru przestrzeni miejskiej w kontekście jej doświadczania przez mieszkańców) czy też „Polityki miejskie i ich realizacje na przykładzie Lwowa oraz Wrocławia”. Dopowiedzieć trzeba, że w związku ze współorganizowaniem przeze mnie cyklu debat „Dialog miast” w ramach „Miesiąca lwowskiego we Wrocławiu” (ESK 2016), szczególnie interesująca była tu działalność lwowskich aktywistów, artystów i animatorów kultury (tematy, które opracowałem na potrzeby dyskusji dotyczyły historycznych oraz współczesnych przemian społeczno-kulturowych i politycznych w aspekcie tożsamości miasta). W Rosji – poza badaniami w Kemerowie, Nowokuźniecku czy Nowosybirsku (a wcześniej w Petersburgu) – analizy przestrzeni miejskiej prowadzone były przede wszystkim w Tomsku. Wraz z prof. Siergiejem Avanesovem i dr hab. Izoldą Topp oraz magistrantami UWr i TSPU w latach 2017 – 2018 realizowałem program „Visual Semiotics of Cities: Semantics, Syntax and Pragmatics of Urban Texts” (wcześniej w latach 2015 – 2016 „Wizualne organizacje przestrzeni miejskiej: zachowania, interpretacje, perspektywy historyczne i kulturowe”). Wyniki eksploracji zaprezentowane zostały w redagowanym przez prof. Avanesova i przeze mnie czasopiśmie naukowym „ИПАЭНМА. Journal of Visual Semiotics” (Scopus).

Obecnie pracuję nad strategiami radzenia sobie z pamięcią o okresie dwudziestowiecznych dyktatur w Chile, Hiszpanii, na Węgrzech i na Ukrainie (na marzec 2019 roku przewiduję badania w Santiago i Valparaíso, a na kwiecień w Kijowie). Analizom poddane zostaną formy upamiętniania przeszłości w przestrzeni publicznej. Istotne będą tu zarówno miejsca, obiekty i artefakty, jak i związane z nimi praktyki oraz współczesne narracje i dyskurs o nich. Obiekty ujawniać mają zatem wyobrażenia przedstawicieli poszczególnych wspólnot na temat historii oraz osie współczesnych sporów aksjologicznych.

